

Apariția slavilor în istoria Europei și formarea primului stat bulgar

Diac. Drd. Ovidiu DORAN

Politica Bizanțului față de slavi poate fi exprimată prin trei direcții importante: prima a fost conștiința misionară a Imperiului, care a considerat că are o datorie sacră de a-i aduce pe slavi la aceeași credință cu ei; a doua a fost patronajul care derivă, pe de o parte, din dorința Imperiului de a proteja nou-iluminatele popoare (deopotrivă spiritual și politic), și pe de alta, din imperialismul firesc, comun tuturor imperiilor din toate vremurile. A treia direcție a fost impactul spiritual și cultural, consecință inevitabilă, deopotrivă a celor două menționate mai sus, dar și a superiorității indubitabile a imperiului sub toate aspectele¹.

Timp de treizeci de ani după moartea lui Justinian, Imperiul a fost condus de trei împărați: Justinus al II-lea (565-578), Tiberius Constantinus (578-582) și Mauriciu (582-602). Acești trei împărați au fost bărbați cu un caracter asemănător cu cel al predecesorilor lui Justinian. Fiecare dintre ei a fost un funcționar experimentat aflat la vârstă matură, care a fost ales de împăratul conducător drept urmașul cel mai demn. Au fost bărbați capabili și au încercat din toate puterile să facă ce e mai bine pentru Imperiu: istoricii se întrec în a lăuda judecata dreaptă a lui Justinus, toleranța și omenia lui Tiberius Constantinus și evlavia lui Mauricius. Cu toate acestea, sub domnia lor puterea Imperiului slăbește continuu. Efectele obositoare ale domniei lui Justinian se făceau simțite din ce în ce mai mult și la sfârșitul domniei lui Mauricius este iminentă o perioadă de haos și de decădere, care s-a sfârșit sub domnia succesului său.

Cauzele interne ale decăderii au fost slăbirea Imperiului datorită mării ciume din 544 și, mai ales, creșterii nemulțumirii datorită impozitelor exagerate ale sistemului financiar al lui Justinian. Cauzele externe au fost invaziile noilor hoarde din nord, combinate cu lungile și obositoare războaie cu Persia².

¹ John Breck, John Meyendorff, Eleana Silk, *The Legacy of St. Vladimir: Byzantium, Russia, America*, Ed. St Vladimir's Seminary Press, 1990, p. 32.

² C.W.C. Oman, *The Story of the Nations – The Byzantine Empire*, Ed. Read Books, 2009, p. 115.

Începând din secolul al IV-lea și până în secolul al X-lea, Imperiul a fost hărțuit continuu și teritoriile au fost invadate de goți, huni, vandali, slavi, persani, anți, bulgari, avari, sârbi, unguri, ruși, hazari, arabi, pecenegi etc. Imperiul a primit cele mai serioase răni, care au lăsat cicatricile cele mai adânci din partea slavilor și bulgarilor. Istoria și geografia Evului Mediu demonstrează clar acest lucru. Etnografia Peninsulei Balcanice de azi este un martor viu al acestor lovituri.

Unele națiuni invadatoare au trecut doar prin Imperiu, devastând și jefuind orașe și provincii și au mers mai departe. Așa s-a întâmplat cu goții, hunii, avarii, hazarii, rușii, pecenegii, cumanii. Alte triburi și-au continuat invazia timp de secole, au ocupat o parte din provincii și s-au stabilit în ele. Așa a fost cazul slavilor care au început să emigreze în Peninsula din secolul al V-lea și apoi au continuat bulgarii care au venit din Ural în secolul VII³.

Discuția în jurul originii slavilor a fost și încă este o problemă deoarece izvoarele antice nu conțin referiri exacte așa cum se întâlnesc în cazul celților sau germanilor. Tacit și Pliniu cel Bătrân îi numesc „venezi”, locuind în regiunea Vistulei și la nord de Dunărea de Jos. Procopiu din Caesarea îi consemnează în secolul al VI-lea cu numele de anți și sclavini, iar Iordanes spune că „venezii” se trag din același trib care poartă trei denumiri: venezi, anți și sclavini. La rândul său pseudo-Mauricios scrie despre ei că anții și sclavinii se aseamănă în ceea ce privește modul de viață, moravurile și dragostea de libertate. Cert este că slavii, în migrația lor spre vest, au ajuns cel mai devreme în secolul al V-lea în zona Cehiei de astăzi, fiind reprezentați arheologic de cultura de tip Praga, iar în direcția sudică ei pătrund, în secolele VII-VIII, până la Marea Adriatică prin triburile slovenilor și croaților. Secolul al VII-lea a fost martorul a două mari valuri migratorii. E vorba de masiva înaintare a slavilor pe continent, de la o bază de plecare pe care Iordanes o situează, după cum am văzut, la mijlocul secolului al VI-lea, între gurile Dunării, Nistru și Vistula⁴.

Slavii aveau o religie simplă, naturală, pe care au îmbogățit-o apoi cu elemente din mitologia romană. Aveau o mulțime de zei dintre care cei mai venerați erau: Perun, zeul tunetului, Radegast, zeul ospitalității și al războiului, Svantevit, zeul războiului și al semănăturilor, Siva, zeita vieții, Lado, zeita frumuseții și alții. Se practicau jertfele umane, iar femeile și copiii erau considerați bunuri ale bărbatului și tratați ca atare⁵.

În noile locuri unde s-au așezat slavii, agricultura s-a păstrat aproape pretutindeni ca ramură principală a economiei, dar alături de aceasta s-a menținut

³ Dimitrie Mishew, *The Bulgarians in The Past (pages from the bulgarian cultural history)*, Lousane, 1919, p. 9.

⁴ Zeno-Karl Pinter, Ioan Marian Țiplic, *Prelegeri de Istorie Medie Universală*, 2004, ediție electronică, <http://arheologie.ulbsibiu.ro/publicatii/cursuri/tiplic/8b.htm>.

⁵ Nicolae Chifăr, *Istoria Creștinismului*, vol I, Ed. Trinitas, 2002, p. 36.

Apariția slavilor în istoria Europei și formarea primului Stat Bulgar

și creșterea animalelor, mai ales în regiunile muntoase, spre exemplu în Bosnia, Serbia și nordul Macedoniei. Din punct de vedere al organizării sociale majoritatea triburilor slave se aflau în faza destrămării societății gentilice, apărând marile familii patriarhale – *zadruga* – sau familiile individuale, care mai multe la un loc formau obști sătești. La triburile slave care s-au așezat în Balcani primele formațiuni statale au apărut spre sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea, prin transformarea, pe de o parte, a funcției eligibile de *jupan* (șef de trib) în funcție ereditară – *cneaz* –, iar pe de altă parte, prin transformarea teritoriilor ce reveneau *jupanului* într-un fel de mici feude⁶.

Apariția slavilor în istoria Europei și divizarea lor în ramura apuseană, cea meridională și cea răsăriteană au influențat covârșitor viața localnicilor și au produs și mișcări populare. Astfel se exprimă just cronicarul bizantin Procopiu de Cezareea (secolul VI), că „localnicii fugeau spre slavi, ca să scape de supușenia imperială bizantină”⁷. E deci firesc faptul că se vor stabili legături de prietenie și conviețuire pașnică între autohtoni și slavii veniți, sau între slavii localnici și refugiații veniți în regiunile lor. Și astfel limba slavă, care nu era impusă cu sila, va pătrunde ușor și printre localnicii europeni. Cu aceasta ocazie slavii au venit și în contact cu creștinismul, care va avea un rol însemnat în viața lor, favorizând răspândirea printre slavi a unei culturi mai înalte, a culturii bizantine. Stabilirea unei religii unice la ei va întări puterea cneazului. De aceea pretinsul cronicar rus Nestor de la Kiev (- 1118) va trage concluzia că Sf. Apostol Andrei a predicat slavilor, care cu rușii una sunt, și că și Apostolul Pavel a propovăduit în Iliria, unde mai târziu s-au așezat moravii, slavi de origine⁸. Denumirea de „bulgar” și-a pierdut în mare parte înțelesul inițial, ajungând să desemneze pe toți supușii statului bulgar, indiferent de originea lor etnică⁹.

a. Apariția bulgarilor. Bulgarii, asemenea hunilor și avarilor care i-au precedat, precum și maghiarilor și turcilor care au urmat, erau un trib din Asia de Est, din neamul cunoscut sub denumirea de mongol sau tătar. Tendința tuturor acestor popoare era de a se muta spre vest, din Asia spre Europa. Migrația se făcea la intervale neregulate, numărul lor fiind foarte mare, pe o perioadă cuprinsă între secolele IV-XIV. Distanța era considerabil de mare, dar călătoria nu era foarte grea datorită faptului că stepele din sudul Rusiei pe care trebuiau să le străbată erau plane, cu iarbă, fără copaci și cu multe surse de apă. De multe ori s-au oprit

⁶ Zeno-Karl Pinter, Ioan Marian Țiplic, *adresa cit.*

⁷ Procopiu din Cezareea, *Istoria secretă*, trad. H. Mihăescu, ed. Gramar, 2006, București, p. 71.

⁸ M. Șesan, „Slavii, creștinismul și Roma”, în *Mitropolia Moldovei și a Sucevei*, nr 1-2, 1961, p. 615.

⁹ Emanoil Babuș, *Aspecte ale istoriei și spiritualității Bizanțului*, ediție electronică, p. 87.

pe drum, iar unele grupuri nu au trecut mai departe de granița de vest a Rusiei de azi. Astfel într-o anumită perioadă de timp, bulgarii s-au stabilit în număr mare pe Volga, lângă confluența cu râul Kama unde se presupune că s-au stabilit în secolul V. Au format o comunitate de o putere și o importanță considerabilă, numită Bulgaria Albă sau Bulgaria Mare. Acești bulgari vor fuziona mai târziu cu imigranți tătari veniți din Asia și care se vor consolida în puternicul regat Kazan, care va fi zdrobit de-abia de țarul Ivan al IV-lea în 1552¹⁰. În secolul VI se pare că bulgarii s-au stabilit în teritoriul aflat la nord de Marea Neagră, formând o colonie numită Bulgaria Neagră. Această colonie a rămas tătară și a devenit mahomedană, în timp ce Bulgaria de pe Dunăre a devenit creștină și slavă¹¹.

Două clanuri de origine hună au trăit la nord de Marea Neagră: Kutrigur, care duceau o viață nomadă la nord-vest de Marea Azov, și Uturgur sau Utirgur, ale căror hoarde erau așezate la gurile Donului. Aceste două clanuri au devenit foarte repede inamice, dușmănia dintre ele fiind în mod secret instigată de diplomația bizantină. Pe la 545, Împăratul Justinian îl incită pe Sandilkh, conducătorul Uturgurilor, să își măsoare puterile cu hoarda rivală. Kutrigurii au fost decimați de Sandilkh (548), dar mai târziu s-au ridicat din nou sub conducerea lui Zabergan (sau Zambergan) și au încercat să se răzbune pentru suportul pe care Justinian l-a acordat inamicilor săi¹². Astfel Zabergan a traversat Dunărea înghețată și, înaintând fără nici o opoziție prin Scythia și Moesia, a intrat în Thracia. Aceste provincii păreau a fi în întregime nepăzite. În Thracia, Zabergan și-a împărțit supușii în trei armate. Prima a fost trimisă în Grecia, pentru a devasta țara neprotejată, a doua a invadat Thracia, iar a treia armată, formată din șapte mii de călăreți, condusă chiar de Zabergan a mers către Constantinopol, dar a fost înfrântă la Chettus de generalul Belisarius¹³.

Aceste triburi nu au reușit să atace Constantinopolul în anul 558, dar este sigur că au participat la atacurile slavilor și ale avarilor asupra orașelor Salonic, în 609, și Constantinopol, în 626¹⁴.

În ultimul sfert al secolului VI și primul al secolului al VII-lea, diferite ramuri ale națiunii bulgare au venit dinspre Volga spre Dunăre, unde au fost conso-

¹⁰ David Mitrany, *The Balkans - A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Romania, Turkey*, Ed. Read Books, 2008, p. 24.

¹¹ Edward A. Freeman, *The Historical Geography of Europe*, ed. Longmans, Green & co., New York, 1903, p. 376.

¹² René Grousset, *The Empire of the Steppes: A History of Central Asia*, Ed. Rutgers University Press, New Brunswick, 1970, p. 79.

¹³ John Bagnell Bury, *History of the later Roman Empire from the death of Theodosius I. to the death of Justinian*, vol. II, Ed. Dover, Mineola, N.Y., 1958, p. 305.

¹⁴ Ecaterina Lung, Gheorghe Zbunchea, *Istorie Medie Universală*, vol. I, Editura Fundației România de Măine, București, 2003, p. 39.

litate și ținute sub control de conducătorul lor Kumbrat (care a luptat până la urmă alături de greci împotriva avarilor, și care a fost chiar botezat la Constantinopol). Puterea bulgară a crescut în timp ce puterea avarilor a scăzut, dar la moartea lui Kumbrat, în 638, ținutul său a fost împărțit între cei cinci fii ai săi¹⁵. Unul dintre aceștia s-a stabilit în Pannonia, unde și-a unit forțele cu ceea ce a mai rămas din avari, și au rămas acolo până au fost îndepărtați de invazia ungarilor în 893. Un alt fiu, Asparukh, sau Isperrikh, s-a stabilit în Bessarabia, între râurile Prut și Nistru în 640 și ceva mai târziu a înaintat spre sud. La începutul secolului al VII-lea, slavii stăpâneau în sud-estul Europei: Istria, Dalmația, Pannonia Superior, Pannonia Inferior, Moesia Superior, Moesia Inferior, Dacia Ripensis, Dacia Mediteranea, Dardania, Praevalitania, Macedonia și o parte din Thracia¹⁶.

După războaie neînsemnate cu Constantinopolul, începând cu 660, succesul său i-a învins în sfârșit pe greci, care erau în același timp în război cu arabii, au capturat Varna și s-au stabilit definitiv între Dunăre și Balcani în anul 679. Întreaga regiune de la muntele Haemus și până la Peloponez și Marea Egee se numea Slavina¹⁷. Din acel an, Dunărea a încetat să mai fie frontiera Imperiului Roman de Răsărit¹⁸. Numărul bulgarilor ce s-au stabilit la sud de Dunăre nu este cunoscut¹⁹. Statul protobulgar înființat aici, pe teritoriul Imperiului Bizantin, era condus de un han (hagan), cu reședința la Pilska²⁰.

La sfârșitul secolului al VII-lea, noul stat bulgar se confrunta cu două probleme majore: nevoia de a-și stabili granițe clare și sigure și aceea de a uni cele două componente umane principale ale statului: pe cuceritorii protobulgari și pe slavii cucerțiți. A doua problemă a ajuns să fie rezolvată până la urmă, dar prima nu a fost rezolvată niciodată pentru o perioadă mai mare de câțiva ani, iar aceasta va deveni o însușire persistentă a statului bulgar, atât în perioada medievală, cât și în cea modernă²¹.

Fuziunea dintre diferite grupuri de indo-europeni este destul de des întâlnită în istoria Europei, dar aici avem un caz rar și mai dificil de amestec între rasa albă și rasa galbenă. Problema a fost, probabil, rezolvată prin faptul că mongolii erau în număr net inferior, iar din punct de vedere al dezvoltării, erau în urma supușilor lor de rasă albă. După două sute de ani de conviețuire, bulgarii au renunțat la lim-

¹⁵ Edward Gibbon, *Decline and Fall of the Roman Empire*, vol. X, Ed. Thomas Y. Crowell & co., New York, p. 27.

¹⁶ Nicolae Chifăr, *Istoria Creștinismului*, vol. III, Ed. Trinitas, Iași, 2002, p. 36.

¹⁷ Dimitrie Mishew, *op. cit.*, p. 9.

¹⁸ Edward Gibbon, *op. cit.*, p. 26.

¹⁹ Nevill Forbes, Arnold J. Toynbee, D. Mitrany, D.G. Hogarth, *op. cit.*, p. 9.

²⁰ Emanoil Băbuș, *Bizanțul între Occidentul creștin și Orientul islamic*, Ed. Sofia, București, 2009, p. 87.

²¹ R. J. Crampton, *op. cit.*, p. 9.

ba și la obiceiurile lor și, de bunăvoie căsătorindu-se cu slavi, au ajuns să nu mai poată fi deosebiți de ei. Statul Bulgar, deși asiatic ca origine și instituții, a devenit în final un stat slav, primul din Peninsula care să merite acest nume. Din punct de vedere etnic, ei sunt un amalgam de elemente diferite – cuvântul „bulgar” vine din limba turcă, derivă dintr-un verb ce înseamnă „a amesteca”²².

La sfârșitul secolului VIII, Marea Neagră era, practic, considerată „un lac bizantin”, iar acest lucru nu a putut fi schimbat de bulgari, pentru că bulgarii nu au avut niciodată o forță navală sesizabilă. Chiar dacă au recunoscut că acest lucru ar fi necesar, nimic concret nu a fost făcut pentru a o realiza. Statul Bulgar era slab dezvoltat tehnologic, iar gradul de planificare și coordonare necesar pentru a produce o flotă ar fi fost greu de realizat într-o economie care nu emitea măcar propria monedă, preferând în schimb să se bazeze pe cea din Bizanț.

Lipsa unei flote a respins posibilitatea unei expansiuni de-a lungul coastei Mării Negre spre nord sau spre sud, așa cum haosul stepei a făcut imposibilă câștigarea oricăror teritorii la nord-est. Astfel, direcția naturală de migrare a bulgarilor a fost spre nord-vest și sud-vest²³.

La venirea slavilor în Peninsula, aceștia nu au întâmpinat rezistență, sau chiar dacă s-au purtat unele lupte, acestea nu au fost înregistrate de cronicari. Bizanțul a considerat totuși că odată ce se va ivi ocazia, aceștia vor fi expulzați cu ușurință. La câteva secole după venirea bulgarilor în Peninsula Balcanică, așteptatul moment favorabil nu a mai venit, în mare parte din cauza arabilor, care au continuat să constituie o problemă care a necesitat atenția nedivizată a grecilor. Dar în timpul lui Leo al III-lea Isaurul pericolul arab a început să scadă și atunci el, dar mai ales abilitatea sa din punct de vedere militar, Constantin al V-lea a atacat puterea bulgară, dar a aflat că se consolidase foarte bine și nu au putut să le dea lovitura decisivă²⁴.

La începutul secolului al VIII-lea, monarhia bulgară, care fusese până atunci ereditară, a devenit electivă, iar „anarhia celor mulți”, pe care bulgarii au găsit-o când au migrat aici, dar pe care primii lor conducători autocrați au putut să o controleze, a fost înlocuită cu „anarhia celor puțini”. S-au succedat prinț după prinț, război după război, în funcție de voința nobililor feudali. Această vrajbă internă a fost însă în avantajul Bizanțului.

La sfârșitul secolului al VIII-lea, bulgarii din nordul Dunării se unesc cu cei din sud și îi înving pe avari, care, în urma pierderii luptei cu Carol cel Mare, făceau presiuni în sud-est, spre Dunăre. În urma victoriei, a fost ales pe tron Krum.

²² Idem, *Bulgaria*, Ed. Oxford University Press, New York, 2007, p. 7.

²³ R. J. Crampton, *op. cit.*, p. 10.

²⁴ Ferdinand Schevill, *The history of the Balkan Peninsula: from the earliest times to the present day*, ed. Harcourt Brace, New York, 1971, p. 93.

Acesta nu doar că a unit bulgarii de la nord și de la sud de Dunăre, dar a și înăbușit mofturile nobililor și a restabilit autocrația și monarhia ereditară. În 809 a cucerit orașul Sofia (Sardica romană, cunoscută de slavi și sub numele de Sredets), care este, în prezent, capitala Bulgariei. Pierderea orașului a fost o lovitură puternică dată Bizanțului, pentru că era un centru important al comerțului și de asemenea punctul în care se întâlneau și se intersectau rutele comerciale și strategice ale peninsulei.²⁵

Sub conducerea lui Krum (802-814), fostul stat a devenit foarte puternic, anexând teritoriile în nord până la Câmpia Panonică, învecinându-se astfel cu teritoriile aflate sub dominația lui Carol cel Mare. Cu toate acestea, expansiunea către sud și sud-est către slavii din Tracia și chiar până în Macedonia a întâlnit o violentă rezistență din partea Bizanțului. Conflictul cu împăratul Nichifor I a dus la numeroase lupte finalizate printr-o bătălie în care împăratul a și murit. Acesta își pierduse faima în războiul cu arabii, și viața în cel cu bulgarii²⁶.

Krum și-a sărbătorit victoria bând din țeasta lui Nichifor, pe care a placat-o cu aur ca prin aceasta să pară foarte violent între căpitani cu care stătea la masă. Își îndreptă apoi armatele către Constantinopol. În fața zidurilor, care se întindeau de la Marea Marmara până la Cornul de Aur²⁷, și-a dat seama că asediul Constantinopolului nu este posibil deoarece nu avea flotă pentru a putea intercepta comunicarea pe mare, iar zidurile nu puteau fi depășite și astfel a trebuit să înceapă negocierile.

Înfierat de faptul că bizantinii au încercat să-l omoare în timpul tratativelor, devastează tot sud-estul Thraciei și apoi se reîntoarce în capitală și se pregătește cu ardoare pentru un nou asediu, în timpul căruia moare, neașteptat, de hemoragie cerebrală la 13 aprilie 814²⁸.

Deși nu se poate spune că Krum a introdus civilizația în Bulgaria, totuși acesta i-a sporit importanța și forța și i-a dat câteva pârghii esențiale de guvernare. A schițat un cod de legi remarcabil pentru rigoarea lui, fără îndoială necesar pentru o astfel de comunitate, care a și beneficiat de efectele sale. A înăbușit de asemenea și conflicte civile, iar prin aceste metode a făcut posibilă o revigorare a comerțului și a agriculturii. Succesorul său, Omurtag, a fondat, în 822, orașul Preslav, situat în partea de est a Bulgariei, între Varna și Silistra, care a fost capitală până în 972²⁹.

Moștenind un stat puternic de la predecesori, dar învins în aproape toate luptele în care s-a angajat, Boris I (852-889) a făcut niște pași foarte importanți

²⁵ Nevill Forbes, Arnold J. Toynbee, D. Mitrany, D.G. Hogarth, *op. cit.*, p. 20.

²⁶ Edward Gibbon, *op. cit.*, p. 31.

²⁷ Ferdinand Schevill, *op. cit.*, p. 94.

²⁸ Rosamond McKitterick, *The New Cambridge Medieval History*, Vol. 4, ed. Cambridge Univ. Press, 2002, Cambridge, p. 236.

²⁹ Nevill Forbes, Arnold J. Toynbee, D. Mitrany, D.G. Hogarth, *op. cit.*, p. 21.

care au determinat soarta Bulgariei. În 864 s-au botezat el și curtea sa și au adoptat creștinismul ca religie oficială în tot ținutul său³⁰. A jonglat între interesele contradictorii ale Romei și Constantinopolului pe timpul întregii sale domnii, obținând astfel diferite avantaje pentru țara sa. În 886, invitați de principele Boris-Mihail, discipolii apostolilor slavi Chiril și Metodie, care fuseseră alungați din Moravia, au ajuns în Bulgaria. Au fost primiți cu mare cinste de guvernatorul bulgar, de îndată ce au ajuns la graniță.

Cu acordul lui Boris I, două centre spirituale, cu o importanță deosebită pentru cultura slavă, au apărut în capitala Pliska și în celălalt oraș important, Ohrida, în Macedonia. În 893, convoacă un Consiliu al Bisericii și declară limba slavă ca limbă oficială în administrație și biserică, această limbă fiind înțeleasă de omul de rând. Preoții bizantini au fost trimiși acasă, pentru că țara avea deja un cler bine educat.

Boris se retrage în mănăstire. Domnia sa a avut un impact cultural pentru dezvoltarea tuturor slavilor și a Europei de Est. În 893 părăsește mănăstirea, pentru puțin timp, pentru a detrona și orbi pe primul născut al său, Prințul Vladimir, care dorea să readucă păgânismul. Moare în 907.

Prin acceptarea botezului în 864 și devenind fiul spiritual al împăratului Michel al III-lea, hanul Boris a acceptat sistemul ideal al imperiului universal. Fiul său Simeon, precum și țarul Bulgariei de Vest, Samuel, au luptat împotriva Bizanțului în ideea nu de a distruge imperiul, ci pentru a-l pretinde pentru ei, urmând exemplul carolingienilor. Împărații bizantini ai secolului al X-lea au reușit să oprească uzurparea bulgarilor prin forță, restaurând pentru o perioadă în Balcani forma tradițională de dominație militară și administrativă³¹.

b. Prima misiune a lui Chiril. Expediția rușilor din 860 a fost decisivă pentru politica religioasă a Bizanțului asupra populației din regiunea Pontului. Imperiul a înțeles că nu trebuie să lase ca primejdia ce venise din aceste părți să se repete. Și atunci a început opera misionară a Bisericii în rândul populației din Crimeea și din jurul ei. Era pentru Bizanț de o importanță majoră și fortificarea pozițiilor la Marea Neagră. În prima linie, trebuiau întărite legăturile ce-l uneau cu haganul hazarilor. Atunci pleacă într-acolo misiunea în fruntea căreia se afla Constantin, însoțit de fratele său Metodie, la sfârșitul anului 860 sau începutul lui 861.

³⁰ Legenda spune că sora lui Boris a trimis după un artist priceput, cu numele Metodie, identificat uneori cu binecunoscutul misionar, pentru a picta unele scene cu care să împodobească palatul lui Boris. Cedrenus relatează că Metodie, în loc să picteze scene de vânătoare pe pereții palatului, așa cum ceruse Boris, a pictat scena Judecării de Apoi, la vederea căreia, Boris și-a exprimat dorința de a se boteza creștin.

³¹ John Meyendorff, *Byzantium and the rise of Russia: a study of Byzantino-Russian relations in the fourteenth century*, Ed. St Vladimir's Seminary Press, 1989, p. 13.

Apariția slavilor în istoria Europei și formarea primului Stat Bulgar

Viața lui Constantin ne povestește că haganul a trimis o ambasadă la Constantinopol, cerându-i împăratului un preot capabil să discute cu evreii și musulmanii.

Theophilos îl trimisese la hazari pe Petronas, cumnatul său, ca să le ridice pe Don cetatea Sarkel, spre a-i apăra de pecenegi³². Misionarii evrei și musulmani erau foarte activi printre hazari. Mulți dintre ei deja îmbrățișaseră credința musulmană. Comunitățile evreiești de la granița de nord făceau de asemenea un prozelitism activ. Însuși haganul era evreu, deși nu se cunoaște dacă era din naștere sau convertit³³. Haganul a cerut la Constantinopol să i se trimită un literat care să discute cu evreii și cu musulmanii și să explice doctrina creștină, fiindcă poporul său, în majoritate păgân, se găsea în prezența a trei religii³⁴.

Frații Constantin și Metodie sunt trimiși de patriarhul Fotie și de împăratul Michael în Hazaria. Chiar dacă misiunea lor nu a avut doar o motivație religioasă, cei doi frați au condus activități misionare și au predat hazarilor principiile creștine. Discuțiile teologice s-au ținut la curtea haganului hazar. Printre altele, cei doi frați au analizat învățătura despre Sfânta Treime și despre Întrupare, au comparat învățăturile creștine cu cele din iudaism și din islam. Au păzit dogma Sfintei Treimi citând versete din Noul și Vechiul Testament care vorbesc despre Dumnezeu ca Duh Sfânt, Logos și Creator. Au apărat învățătura despre Întrupare, întrebându-i pe teologii evrei prezenți cum nu poate Dumnezeu să apară în trup omenesc în timp ce și lui Moise i s-a arătat în chip de tufiș arzător. Au explicat și au justificat folosirea icoanelor și au comparat moralitatea creștină cu etica iudaică și cea musulmană³⁵.

După această dispută, aproximativ două sute de hazari păgâni au cerut să fie botezați creștini și admiși în biserică. Haganul, care i-a primit pe cei doi frați cu cordialitate, a anunțat că le dă permisiunea celor care doresc să se boteze. Nu cunoaștem dacă a acceptat aceasta din motive politice sau din sinceră toleranță religioasă, dar este sigur că acesta a dorit să păstreze relații de prietenie cu Imperiul Bizantin. Este posibil ca în Rusia creștinismul să fi pătruns chiar prin hazari³⁶.

c. Misiunea în Moravia. Bizanțul a înlocuit în Pannonia influența Romei. Ea se constată în epoca lui Justinian. În Pannonia erau avarii, iar slavii de acolo le deveniseră supuși. Avarii aduseseră cu ei civilizația care se cheamă Kesztebely, după locul unde s-au făcut mai multe descoperiri arheologice privitoare la ei.

³² Nicolae Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*, vol. I, Ed. Anastasia 2000, p. 238.

³³ Demetrios J. Constantelos, „The Conversion of Russia to Christianity in the Light of Greek Missionary Activity Among the Slavs” în rev. *Greek Orthodox Theological Review*, vol. 33, nr. 4, 1988, p. 370.

³⁴ Nicolae Bănescu, *op.cit.*, p. 238.

³⁵ Demetrios J. Constantelos, art. cit., p. 371.

³⁶ J. Brutzkus, „The Khazar Origin of the Ancient Kiev”, în rev. *The Slavonic and East European Review*, nr. 22, 1944, p. 119.

Dar obiectele de proveniență avară sunt adesea însoțite de obiecte a căror origine bizantină nu se poate pune la îndoială. Avarii au avut, deci, relații comerciale cu bizantinii. Bani bizantini circulau aici, multe descoperiri s-au făcut. Mărturia lui Suidas (făceau comerț și se înșelau unii pe alții) se dovedește exactă³⁷.

Campaniile lui Carol cel Mare, între 788-796, au pus capăt Imperiului Avar. La începutul veacului al IX-lea, avarii dispar complet din istorie. Slavii dintre Dunăre și Tisa sunt uniți de Krum la Imperiul Bulgar. Cei din Pannonia și Vest gravitează în jurul Imperiului Franc. Bizantinii, în conflict cu francii, reiau Veneția și Coasta Dalmată. Influența bizantină pătrunde la moravi pe două căi: pe vechea cale romană, prin Veneția, și pe calea care venea din Constantinopol pe cursul Dunării, în lăuntru țărilor slave. După dispariția avarilor, intermediarii acestor relații au fost bulgarii. Astfel, slavii transdanubieni au putut avea cunoștință despre Bizanț. Săpăturile din 1927 la Stare Misto, lângă locul unde tradiția pune centrul Imperiului lui Rostislav, au dat la iveală numeroase obiecte de proveniență bizantină (obiecte de lux, cercei în bronz aurit, argint și aur, nasturi de bronz, inele, o diademă de aur cu pietre scumpe), datate din secolele IX-X.

În mod tradițional, misiunea la popoarele slave a fost domeniul centrelor importante din Germania, precum Regensburg, Passau și Salzburg, care implicau suzeranitatea francilor și alianță mai degrabă cu Roma decât cu Constantinopolul³⁸.

În anii 830, ducele Moravia a unit triburile morave împotriva francilor. Dar francii, sub conducerea lui Ludwig Germanicul, l-au îndepărtat de la tron și l-au instalat în locul lui pe nepotul său creștin, Ratislav. Dar Ratislav a luptat și pentru independența Moraviei până ce a fost capturat de Ludwig, orbit și trimis la mănăstire. El consideră că acceptarea creștinismului, cu consecvența încorporare a Moraviei în orbita creștinismului vestic, îl va consolida ca stat. În același timp a căutat să scape de influența bisericească a provinciei Salzburg, care se afla sub dominație politică germană³⁹.

În 862, hanul Boris al Bulgariei a avut o întâlnire cu regele Ludwig, pe Dunăre, în apropiere de Viena. El căuta o alianță cu regele german pentru a scăpa de perspectiva unei „îmbrățișări sufocante” din partea Constantinopolului, în schimbul căreia Boris accepta încreștinarea de la germani⁴⁰.

Astfel prințul Rostislav al Moraviei (846-870), care se afla într-o situație politică grea, între Ludwig Germanicul și bulgari, intră, în 862, în relații cu Curtea

³⁷ Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 242.

³⁸ Alban Butler, Paul Burns, *Butler's Lives of the Saints: February*, Ed. Burns & Oates, Wellwood, Great Britain, 1998, p. 144.

³⁹ Alban Butler, Paul Burns, *op. cit.*, p. 144.

⁴⁰ Richard A. Fletcher, *The barbarian conversion: from paganism to Christianity*, ed. Universității California, 1999, p. 351.

Apariția slavilor în istoria Europei și formarea primului Stat Bulgar

bizantină. Dacă s-a supus atât de repede, poate a făcut-o din cauză că armata sa era în marș către Moravia, să atace cu Ludwig Germanicul.

Acordul politic al lui Rostislav cu bizantinii sfârșește cu un angajament religios: misionari greci trimiși în țara sa. Legenda lui Constantin și Metodie atribuie inițiativa lui Rostislav⁴¹. Acesta avea interes să-și ia misionarii de aiurea decât de la germani⁴².

Motive politice și religioase îl făceau să încline către Imperiul Bizantin⁴³, să caute o apărare împotriva preoților apuseni, care dădeau năvală în statul său. El cere, printr-o ambasadă, să i se trimită de la Bizanț oameni învățați care să-l lămurească în privința credinței și să-i spună cuvântul lui Dumnezeu în limba sa⁴⁴. În 862, cu binecuvântarea patriarhului Fotie, Metodie pleacă în Moravia. Totodată se pare că l-a sfințit pe Constantin în episcop, după uzanța bizantină, ca misiunea să fie condusă de un vlădică. Era și o misiune diplomatică. Constantin fusese ales pentru că se știa că stăpânirea hazarilor se întindea și asupra unor triburi slave, iar Constantin, la Thessalonic, învățase limba slavilor, cunoștea moravurile lor și putea informa Curtea bizantină asupra populației de la nord, cu atât mai mult cu cât din acele părți veniseră barbarii ce asediaseră Constantinopolul în iunie 860. Constantin putea să indice mijloacele de a conjura pe viitor această primejdie⁴⁵. Acești misionari, Chiril și Metodie, vor găsi, în inima barbară a continentului, un mediu deja creștin: creștinat, se pare, prin evanghelizări făcute de clerul apusean din Bavaria și din patriarhatul nord-italian de Aquileea, cu cneji deja închinători lui Hristos și ziditori de biserici, precum Mojmir sau Pribina de la Nitra, sau Kocel⁴⁶.

Nepotul lui Ratislav, Svatopluk, a preluat apoi ducatul, a negociat independența Moraviei și și-a extins controlul asupra Boemiei, spre vest și până în Galitia și Silezia, spre est⁴⁷, având acum o populație de aproximativ două milioane de locuitori, dintre care trei pătrimi erau de naționalitate slavă⁴⁸.

⁴¹ Francis Dvornik, *Les Legendes de Constantin et de Methode vues de Byzance*, Imprimeria de Stat, Praga, 1933, p. 232.

⁴² Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 242.

⁴³ Ruth Tucker, *From Jerusalem to Irian Jaya: a biographical history of Christian missions*, Ed. Zondervan, Michigan, 2004, p. 53.

⁴⁴ Legenda panonoiană, menționată de Nestor, prezintă cererea lui Ratislav: „Au venit la noi diverși predicatori creștini, italieni, greci și germani și ne-au prezentat învățăturile în moduri diferite. Noi slavii, oameni simpli, nu avem pe nimeni care să ne facă să cunoaștem adevărul, să ne aducă învățăturile într-un mod inteligibil. Deci ar fi bine, prințe, să ne trimiți un bărbat care să ne învețe tot adevărul”, apud Louis Leger, *Cyrille et Methode, Étude Historique sur la Conversion des Slaves au Christianisme*, Ed. A Franck, Paris, 1868, p. 73.

⁴⁵ Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 239.

⁴⁶ Răzvan Theodorescu, *Specificul politic și cultural al Europei de Sud-Est*, curs de Relații Internaționale și Studii Europene, p. 109

⁴⁷ Alban Butler, Paul Burns, *op. cit.*, p. 144.

⁴⁸ Louis Leger, *op. cit.*, p. 74.

Diac. Drd. Ovidiu Doran

Frații misionari au trecut probabil prin Bulgaria în 863, dar nu s-au oprit aici. Mulți dintre discipoli, izgoniți din Moravia de către germani, au venit spre sud și au găsit refugiu în Bulgaria în 886, și au continuat, în circumstanțe mult mai favorabile, învățăturile apostolilor slavi. Invazia maghiarilor, în 893, a distrus tot ce a mai rămas din Biserica Slavonă din Moravia⁴⁹.

d. Frații Chiril și Metodie. Încă din vremea lui Omurtag, fiul hanului Krum (815-831)⁵⁰, creștinismul începuse a se răspândi printre bulgari, dar hanul, pentru a opri această inovație, cu cruzimea obișnuită a acestor barbari, îl execută pe episcopul Manuel de Adrianopol, pe care îl luase în captivitate și care-și exercita printre bulgari zelul credinței sale⁵¹.

Exodul călugărilor iconoduli, odinioară persecutați de cărmuire, a avut de asemenea consecințe însemnate pentru răspândirea credinței grecești. Moravii au fost convertiți de cei doi frați vestiți: Constantin sau Chiril și Metodie, fiii lui Leon, un ofițer bogat din Thessalonic⁵², oraș grecesc într-o regiune în mare parte slavă⁵³.

S-a discutat mult despre originea lor, dacă erau de origine greacă, mixtă cu slavi sau cu valahi. Ei se disting prin învățătură, asceză și practică misionară, promovând Ortodoxia curată într-o vreme în care se simte deja o tensiune între patriarhiile din Roma și din Constantinopol pentru unele inovații latine și drepturi misionare.

Chiril s-a născut în 827 și a primit la botez numele de Constantin⁵⁴, fiind cel mai mic dintre cei șapte frați ai săi⁵⁵. În 842 a fost trimis la Constantinopol să studieze, avându-i profesori pe Leo Gramaticul și pe Fotie, viitorul patriarh al Constantinopolului. A studiat mai degrabă științe laice decât teologice, dar cu toate acestea a fost hirotonit diacon (poate chiar preot) și a preluat catedra lui Fotie, când acesta a fost chemat la Curte. Și-a câștigat o bună reputație, primind epitetul de „filosof”. Logothetul Theoctist, membru în consiliul de regență, îl respecta foarte mult și i-a oferit mâna unei fine de-a sa, o femeie foarte frumoasă și bogată. Prin aceasta Theoctist lăsa să se înțeleagă faptul că va primi și funcția de strategos. Dar Constantin l-a refuzat și a declarat că vrea să se dedice în întregime

⁴⁹ Nevill Forbes, Arnold J. Toynbee, D. Mitrany, D.G. Hogarth, *op. cit.*, p. 22.

⁵⁰ Rosamond McKitterick, *The New Cambridge Medieval History*, vol. 4, ed. Cambridge Univ. Press, 2002, Cambridge, p. 236.

⁵¹ Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 248.

⁵² Alban Butler, *The lives of the fathers, martyrs, and other principal saints*, vol. 12, Dublin, 1866, p. 261.

⁵³ Stelian Brezeanu, *O istorie a Imperiului Bizantin*, ed. Albatros, București, 1997, p. 80.

⁵⁴ Numele de Chiril l-a adoptat abia spre sfârșitul vieții.

⁵⁵ Louis Leger, *Cyrille et Methode, Étude Historique sur la Conversion des Slaves au Christianisme*, Ed. A. Franck, Paris, 1868, p. 56.

Apariția slavilor în istoria Europei și formarea primului Stat Bulgar

științei și lui Dumnezeu. La puțin timp după ce a fost hirotonit a primit funcția de bibliotecar la Sfânta Sofia. Dar apoi, asemenea fratelui său, intră într-o mănăstire aflată pe malul Mării Marmara⁵⁶, de unde a fost trimis în misiune la hazari. Este apreciat și în latura diplomatică și este trimis, în cadrul unei delegații imperiale, la Bagdad, între 851-852.

Metodie s-a născut cu doisprezece ani mai devreme decât fratele său. Se cunosc puține lucruri despre anii tinereții, dar în cariera sa a fost numit în funcții bisericești și imperiale. În 840 era „strategos” (gubernator) al unei colonii slave din provincia Opsikion, pe râul Styrmon. Fiind iubit de greci, Metodie este propus arhiepiscop pentru slavi, dar el se retrage la o mănăstire din Olimpul Bitiniei, unde este numit stareț.

Nu a fost vina acestor predicatori greci dacă, prin forța lucrurilor, liturghia slavă a trebuit să se impună – de altminteri și datorită propriilor lor eforturi în acest sens – popoarelor convertite anume la ortodoxia bizantină, și dacă acest fapt a determinat în Orient apariția unei civilizații noi, slave, pentru slavii înșiși, dar și pentru bulgarii de la Volga, domnind asupra slavilor, și chiar pentru populația de origine romanică de pe țărmurile Dunării. Bizantinii nu-și dăduseră niciodată cu adevărat osteneala să infiltreze adevărata credință barbarilor din nord, mai puțin primejdioși cât rămâneau păgâni. Dar prozelitismul neobosit și arid al vechii Rome, ajunsă liberă și tinzând tot mai mult la dominația universală, prin spiritul întreprinzător al marelui papă Nicolae, a impus ortodocșilor de la Constantinopol datoria de a câștiga pentru Hristos pe bulgarii temuți, dar și disprețuiți de ei.

La momentul în care frații au plecat spre Constantinopol, în 867, sporise rivalitatea între Biserica Apuseană și cea de Răsărit: patriarhul Fotie fusese excomunicat de Nicolae I și folosirea limbii slavone era foarte criticată în Roma. Au ajuns în Veneția și au primit invitație din partea papei de a veni la Roma. Au acceptat invitația și au schimbat direcția, dar până să ajungă la Roma, papa murise. Succesorul său, papa Adrian al II-lea (867-872) le-a organizat o primire triumfală. Dar în Roma, frații a întâlnit opoziția celor care nu erau de acord cu folosirea limbilor naționale la liturghie. Cu toate acestea, papa i-a susținut și au ținut liturghia în limba slavonă în bisericile romane⁵⁷.

Chiril a murit la Roma în 14 februarie 869. Deși Metodie a dorit să-i ducă trupul în pământul în care muncise, papa a insistat ca el să fie înmormântat în biserica Sf. Clement, unde se găseau moaștele sfântului, pe care frații le aduseseră la Roma.

Metodie se reîntoarce în Moravia, dar aici intră în conflict chiar cu mitropolitul Bavariei. Este arestat de Carloman, fiul lui Louis Germanicul, și este adus în

⁵⁶ Idem, p. 59.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 146.

fața sinodului bavarez din Regensburg, în noiembrie 870. În ciuda apelului către papă, este întemnițat în Swabia, timp de aproximativ trei ani. Protestele papei au rămas fără ecou, eliberarea lui Metodie fiind realizată de-abia la insistențele succesorului său, papa Ioan al VIII-lea (872-882). Cu toate acestea, papa Ioan nu a mai aprobat folosirea limbii latine la liturghie.

Succesorul lui Ratislav ca prinț al Moraviei a fost Svatopluk, nepotul său, pe care Metodie îl criticase pentru lipsa de morală. Acesta, împreună cu mâna sa dreaptă, episcopul Wiching de Neitra îl denunță la Roma pentru continuarea folosirii limbii slavone în cult și îl acuză chiar de erezie, pentru că nu folosea adaosul Filioque în Crez, deși, în acea perioadă, nici măcar la Roma nu se rostea⁵⁸. Cu toate acestea, Metodie a reușit să-l convingă pe papa de ortodoxia sa, și a reintrodus folosirea limbii slavone. În 882 a mers la Constantinopol, unde a fost primit cu cordialitate de împărat și de patriarh. A murit la 6 aprilie 885, probabil la Stare Mesto (azi, Velehrad, în Cehia)⁵⁹.

La moartea lui Metodie, discipolii săi nu au mai fost în nici un fel protejați și au fost forțați să caute refugiu printre bulgari. Plecarea discipolilor a dezorganizat total Biserica Slavă. Episcopii germani din diocesele vecine: Salzburg, Freisingen, Eichsstadt, Ratisbon și Passau au trimis papei Ioan al IX-lea (900) un *factum*, în care pretindeau pentru ei jurisdicția peste țara moravilor, „o țară – spuneau ei – vasală regilor și popoarelor noastre prin cultul creștin și plata tributului. Cu voia sau fără voia lor, vor fi sub jurisdicția noastră” (*sive velint sive nolint, regno nostro subacti erunt*). Aceste controverse au pierit odată cu invazia maghiarilor⁶⁰.

e. Încreștinarea bulgarilor. În anul 813, bulgarii cuceresc orașul Adrianopol, și iau ca prizonieri un număr mare de creștini, printre care se afla chiar episcopul orașului. Aduși în Bulgaria, acești creștini formează o comunitate și încep o activitate misionară pentru a-i converti pe cuceritori, dar nu au avut un succes foarte mare, de vreme ce însuși episcopul a fost martirizat⁶¹.

De la 852, Boris se afla în fruntea bulgarilor. El cultiva raporturile cu francii și s-a gândit acum că noua religie îi era indispensabilă, ca să se poată menține între vecinii franci, moravi și bizantini, toți creștini. Bogor-Boris, avea un unchi Nravota (Voinos), care se încreștinase mai înainte. Într-un război împotriva grecilor, sora lui Boris a căzut în mâinile inamicilor. Dusă la Constantinopol, a primit acolo botezul. După un timp, întorcându-se la fratele său, a încercat fără îndoială

⁵⁸ Louis Leger, *A History of Austro-Hungary from the Earliest Time to the Year 1889*, Ed. BiblioBazaar, LLC, 2009, p. 45.

⁵⁹ Alban Butler, Paul Burns, *op. cit.*, p. 147.

⁶⁰ Louis Leger, *A History of Austro-Hungary from...*, p. 46.

⁶¹ Philip Schaff, *History of the Christian Church*, volumul 4, Ed. BiblioBazaar, LLC, 2009, p. 134.

Apariția slavilor în istoria Europei și formarea primului Stat Bulgar

să-l atragă la noul cult. Se pare că mănăstiri existau de ceva timp printre bulgari. De asemenea, la curte se afla un prizonier grec, călugărul Theodor Cupharas, ale cărui îndemnuri au făcut probabilă o anumită impresie asupra prințului bulgar⁶². Acesta a putut să pună la încercare în timpul unei foamete eficacitatea rugăciunilor îndreptate către Dumnezeu creștinilor (să ne amintim și de legenda francului Clovis⁶³) și în schimbul conversiunii sale a cerut un dar important – Zagora, țara situată între Sidera și Debeltos⁶⁴. Poporul său, adică toată Curtea bulgară, a trebuit să-și urmeze șeful la baptister, cel care l-a botezat pe Boris fiind un episcop grec pe nume Iosif⁶⁵. Convertirea nu a fost ușor acceptată de popor, dar răscoala a fost înăbușită de rege. Un episcop grec a fost primul șef religios recunoscut al țării bulgarilor. O „pace veșnică” a fost încheiată totodată între noul „archon Mihail”, care acum era un „bun creștin”, și Imperiu. Acesta nu mai era stingherit acum decât de raziile sarazine și de pirateriile celor din Creta⁶⁶.

Cu privire la convertirea bulgarilor, legenda moravă exagerează evident când ne spune că întreaga Bulgarie a fost încreștinată doar la auzul cuvântului lui Chiril și al lui Metodie. Știm faptul că încreștinarea lor nu a fost așa rapidă. Începută înainte de plecarea lor către Moravia, se va termina după ce părăsesc Bulgaria. Bibliotecarul Anastasie, un prieten apropiat al lui Constantin, vorbește în deschiderea „sinodului al VIII-lea” (sinodul de la 869 din Constantinopol, considerat ecumenic de catolici) despre încreștinarea bulgarilor. Faptul că cei doi frați au jucat primul rol în acest mare eveniment nu este contestat însă de nimeni⁶⁷.

Dar marele eveniment al relațiilor dintre Imperiu și bulgari nu a fost numai simpla trecere la creștinism a supușilor lui Boris-Mihail, ci acceptarea formei slavone pentru noua lege.

Biserica Apuseană recunoștea ca limbi sfinte și potrivite pentru liturghie doar cele trei limbi scrise pe crucea lui Iisus – ebraică, greacă și latină. Acest mod de

⁶² Louis Leger, *Cyrille et Methode...*, p. 86.

⁶³ S-a convertit de la arianism la catolicism, la insistențele soției sale, Clotilda, ca urmare a victoriei de la Tolbiac, fiind botezat de episcopul de Reims, Remi, prin anul 500; tradiția fixează data de 25 decembrie 496. Acest lucru a fost de o mare importanță în istoria Franței și a Europei Occidentale în general, deoarece Clovis s-a extins peste aproape întreaga fostă provincie romană Galia (corespunzând Franței de astăzi) situată în centrul Europei. Este considerat fondatorul atât al Franței (cu care statul său semăna îndeaproape din punct de vedere geografic) cât și al Dinastiei Merovingiene care s-a aflat la conducerea francilor în următoarele două secole. După cum spune o legendă, Clotilda, în urma unei descoperiri făcută ei de un înger, l-a înarmat pe Clovis pentru luptă cu un scut împodobit cu trei flori de crin – simbolul Sfintei Treimi – care a devenit blazonul regilor Franței.

⁶⁴ Charles Henry Robinson, *The Conversion Of Europe*, ed. Longmans, Green & Co., Londra, 1917, p. 260.

⁶⁵ Louis Leger, *Cyrille et Methode...*, p. 90.

⁶⁶ Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 226.

⁶⁷ Louis Leger, *Cyrille et Methode...*, p. 87.

Diac. Drd. Ovidiu Doran

a înțelege lucrurile nu era însă în uzanța Bisericii Răsăritene, și astfel Chiril și Metodie nu au avut nici o ezitare în a traduce Biblia și texte liturgice grecești în slavonă⁶⁸.

Chiril și Metodie au creat un nou alfabet, cel glagolitic⁶⁹, păstrat în Dalmația mult după ce a fost înlocuit pretutindeni de alfabetul cirilic. Totodată ei alcătuiseră o nouă limbă literară, amestecând limba slavonă din Macedonia, din teritoriul din jurul Thessalonicului, cu cuvinte grecești și poate și cu unele elemente de latină vulgară, îmbogățind limba primitivă, patriarhală, a barbarilor păgâni din această „slavonie”. Făcând aceasta, ei imitau creația de o genială îndrăzneală pe care se încumetase să o realizeze în părțile Durostorului, pentru vizigoții de la Dunărea de Jos, în secolul IV, acel Wulfila sau Ulphilas arian⁷⁰, care a însemnat în frumosul manuscris de la Uppsala, scris cu litere de argint pe pergament de purpură, rezultatul divinației sale. Orientul cu mai multe limbi liturgice vechi și care întemeiase de curând un creștinism armean separat, cu alfabetul său particular, tot de derivație greacă, permitea ceea ce Occidentul, de latinitate unică, nu a consimțit niciodată să accepte, în ciuda primelor șovăieli ale papalității cu privire la slavii din Moravia.

Este incontestabil că Bizanțul dorise pentru bulgari adoptarea creștinismului grec. Dar mulțumită propagandei Sf. Clement, elev al fraților din Thessalonic (Metodie și Chiril), forma slavonă a biruit. Va fi înjghebată o literatură din care au vrut unii să facă în mod greșit manifestarea imediată a unui fel de conștiință națională. De fapt Biserica Bulgară a dobândit conștiința unei autonomii, ale cărei consecințe politice aveau să fie incalculabile⁷¹.

Pe la anul 855, după mărturia Chrabir, încep să traducă texte (folosind în acest sens literele grecești uzitate la Bizanț în formă majusculă-uncială) din Septuaginta grecească în dialectul slavon de la Thessalonic, paleobulgar, mai ales din Evangheliar și Psaltire, apoi din cărți de ritual și altele, îngrijindu-se și de un cerc de ucenici. Chiril alege tocmai majuscula greacă, pentru că era folosită exclusiv pentru textele bisericești care reprezentau cuvântul Domnului și nu puteau fi scrise cu litere mici, folosite doar pentru texte laice. Se pare că exista și un scris slavon minuscul, după minuscula greacă, dar numai pentru uz economic, care, firește, nu putea fi aplicat în Biserică⁷².

⁶⁸ Alban Butler, Paul Burns, *op. cit.*, p. 145.

⁶⁹ Warren T. Treadgold, *A history of the Byzantine state and society*, Ed. Stanford University Press, Stanford, 1997, p. 453.

⁷⁰ Goții dinaintea lui Ulfilas foloseau alfabetul runic sau „futhorc” (denumit așa după primele șase litere), care era compus din 24 de litere. Ulfilas și-a bazat alfabetul său pe cel grecesc, adoptând ordinea grecească și l-a adaptat la cerințele vorbirii gotice. Alfabetul său are 25 de litere: cinci dintre ele derivă din alfabetul runic, una din latină (S), iar una nu ar origini certe.

⁷¹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 227.

⁷² M. Șesan, „Despre chirilică și glagolitică”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 7-8, 1959, p. 132.

Astfel a fost creată o nouă limbă literară modelată pe cea grecească după sintaxă și vocabular abstract, dar datorită faptului că diferitele limbi slave erau, pe atunci, încă apropiate una de alta, înțeleasă de toți slavii. Astăzi este cunoscută sub denumirea de slavona bisericească veche. Aceasta a devenit, după limba greacă și latină, a treia limbă internațională a Europei, și graiul literar comun al bulgarilor, sârbilor, rușilor, ucrainenilor, și – pentru o perioadă de timp – a românilor, care, creștini fiind, au avut acces la commonwealth-ul cultural Bizantin⁷³.

Trecerea bulgarilor la creștinism a fost un fapt de cea mai mare însemnătate pentru soarta Peninsulei Balcanice. El trebuia să aibă și altă înrăurire, în politica Bizanțului față de Roma, căci va contribui - cum vom vedea - la înăsprirea raporturilor dintre împărăție și papă.

Frații Chiril și Metodie au fost venerați în Biserica Ortodoxă cu mult înainte ca praznicul lor să fie introdus în calendarul Bisericii Catolice și ei trebuie văzuți ca figuri vitale în relațiile dintre Biserici și de o mare importanță pentru regiunile în conflict din fosta Yugoslavie⁷⁴.

Abstract: *This paper deals with the appearance of the Slavic peoples and the emergence of the first Bulgarian state in Europe. It discusses the threefold policy of the Byzantine Empire in relation to the Slavs: the missionary, the imperial and the spiritual approaches. The appearance of the Slavs in Europe and their division into several branches exerted a strong influence on the life of local inhabitants. Undoubtedly, the Byzantine Empire envisioned a future for the Bulgarians which involved the adoption of Greek Christianity. However, thanks to St. Clement, the Slavonic branch of Christianity was preferred. The old Slavonic language became the third international language in Europe and the literary language of Bulgarians, Serbians, Russians, Ukrainians, and – for a short period of time – Romanians who thus gained access to the Byzantine cultural commonwealth.*

⁷³ John Breck, John Meyendorff, Eleana Silk, *op.cit.*, p. 24.

⁷⁴ Alban Butler, Paul Burns, *op. cit.*, p. 144.